

5. Extractivisme global

Extractivisme global

Vivim en un món en el qual la demanda de recursos materials i energètics és superior al que la natura pot generar i no para d'augmentar. En els darrers setanta anys, la població humana s'ha triplicat, l'economia mundial s'ha multiplicat per quatre i el comerç internacional, per deu. No en fem prou amb el que el planeta Terra ofereix, necessitaríem quasi dos planetes per poder produir tot allò que actualment els humans estem consumint ^{1 2}.

Per posar consciència sobre aquesta realitat, cada any es marca el **Dia de la Sobre capacitat de la Terra** que és la data en què s'han consumit tots els recursos que el planeta pot generar en un any. L'any 2024, es calcula que el 20 de maig, l'Estat espanyol ja havia consumit els recursos naturals que el seu territori és capaç de generar en un any.

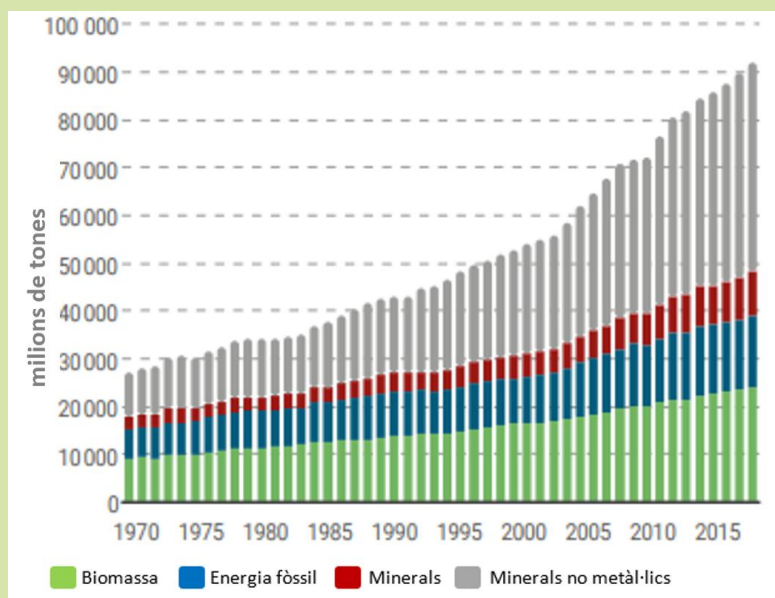

Figura 1: Extracció de material global. Font: UNEP & IRP, 2018.

Mantenir el nivell de vida suposa una incessant cerca de grans quantitats de recursos naturals, energia, matèries primeres i força de treball per satisfer les necessitats del consum globalitzat.

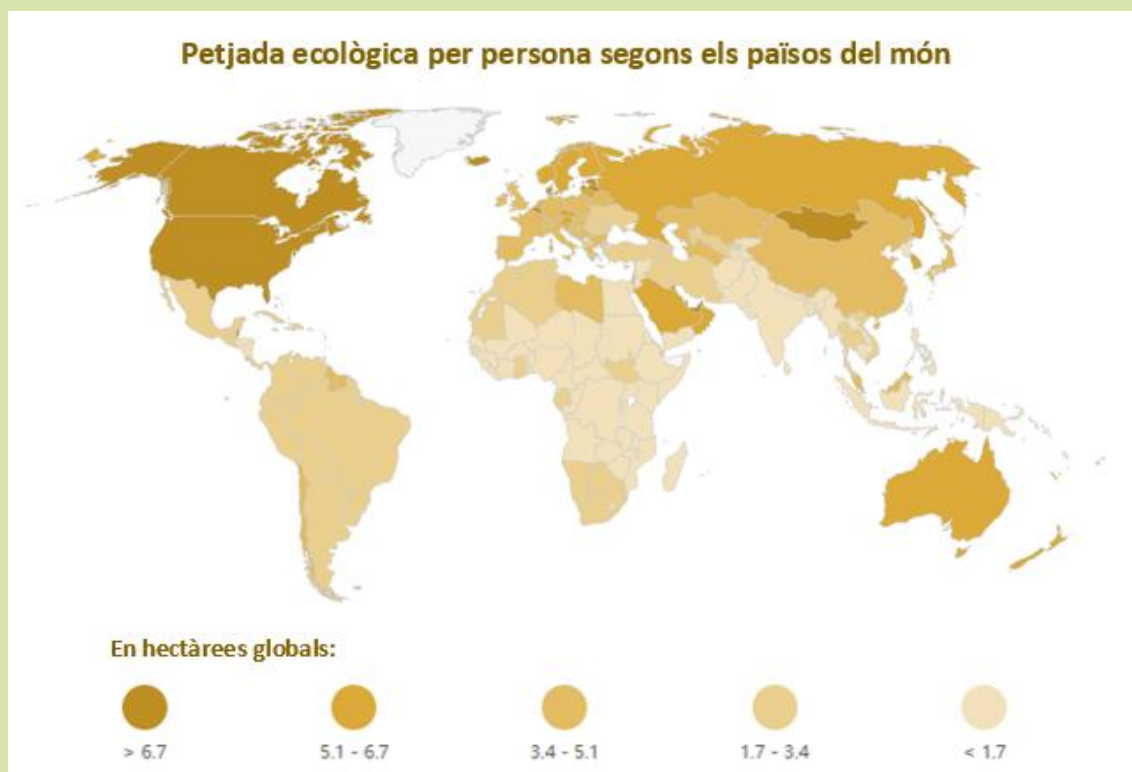
La demanda humana i els recursos es troben repartits de forma molt desigual en el món. Mentre que els recursos es concentren principalment en els països del Sud Global, el consum es produeix de forma general en els països del nord. Per tant, hi ha una gran diferència entre el consum en una localització concreta i la disponibilitat, la qual pot ser

¹ Wackernagel, M., Hanscom, L., Jayasinghe, P., Lin, D., Murthy, A., Neill, E. & Raven, P. (2021). The importance of resource security for poverty eradication. *Nature Sustainability*, 4(8), 731-738. doi. org/10.1038/s41893-021-00708-4

² York University, Ecological Footprint Initiative & Global Footprint Network. (2022). *National Footprint and Biocapacity Accounts, 2022 edition*. Produced for the Footprint Data Foundation and distributed by Global Footprint Network. <<https://www.footprintnetwork.org/licenses/public-data-package-free/>>

5. Extractivisme global

molt allunyada. La petjada ecològica de cada país ens ofereix una visió de la seva utilització a escala mundial:

Petjada ecològica

És un indicador de sostenibilitat per mesurar l'efecte que el nostre mode de vida té sobre la natura, i calcula l'àrea del sòl en hectàrees que una persona necessita per obtenir els recursos que consumeix i assimilar els residus que genera.

A escala global, la disparitat de nivells en les petjades ecològiques mostren els diversos estils de vida i patrons de consum, incloent-hi la quantitat d'aliments, béns i serveis consumits pels residents, els recursos naturals utilitzats i el CO₂ emès per subministrar els béns i serveis.

Tot aquest còctel ha afavorit l'expansió d'activitats econòmiques arreu del món que sovint produeixen greus danys socials i ambientals en el territori, i en les que no es prioritza la conservació o la restauració del propi territori.

Quan parlem d'extractivisme?

El model de desenvolupament econòmic majoritàriament establert es basa en l'explotació intensiva dels recursos naturals d'un territori des del qual sovint es destinen a l'exportació. Aquesta activitat s'engloba dins del terme **extractivisme**, un concepte molt estès a l'Amèrica llatina, a l'Àfrica i al Sud de l'Àsia en relació a actuacions d'explotació dels recursos que s'estan donant en els països de la zona.

5. Extractivisme global

Aquest tipus d'operacions extractivistes generalment engloben una sèrie d'activitats econòmiques entre les quals trobem la mineria, l'explotació de petroli i gas, l'agroindústria, la tala d'arbres a gran escala i els grans projectes hidroelèctrics. Si bé l'extracció de recursos naturals per al mercat global té arrels històriques en les pràctiques colonials des de fa alguns segles, aquestes activitats s'han diversificat i intensificat i continuen formant part de sistema econòmic mundial de manera rellevant.

Les empreses que duen a terme aquestes pràctiques, la majoria d'elles transnacionals europees, nord-americanes i australianes, extreuen un recurs de l'entorn natural del país d'origen, a vegades a milers de quilòmetres de distància, on, en la majoria dels casos, no hi ha una indústria associada per a la transformació i/o manufactura d'aquests recursos, i el venen en el mercat internacional, fora de l'àmbit productor.

Habitualment la pressió de l'extractivisme recau en gran mesura en els països del Sud Global, els quals posseeixen una rellevant riquesa en recursos naturals i actuen com a proveïdors de béns per a productes que es destinaran a països del nord, amb ingressos més alts.

Problemes associats a l'activitat extractiva

L'extracció massiva de recursos naturals com petroli, gas, minerals, entre altres, és una pràctica consolidada en la nostra societat moderna. Tot i que aquesta activitat ha proporcionat recursos essencials per al desenvolupament econòmic i tecnològic, també ha generat serioses problemàtiques ambientals, socials i econòmiques locals i globals. Els principals conflictes que presenta la pràctica de l'extractivisme estan relacionats amb la pressió sobre els ecosistemes, les comunitats humanes i la governabilitat democràtica, així com amb l'afavoriment del canvi climàtic per la dependència de l'extracció de combustibles fòssils.

L'extracció massiva de matèries primeres a països del Sud Global provoca nombrosos conflictes socioambientals. Les activitats dutes a terme sovint comporten una degradació dels ecosistemes, desforestació, contaminació de l'aigua i pèrdua de biodiversitat, i deterioren greument la salut ambiental del territori i les pròpies perspectives de futur de la comunitat. Aquest fet desemboca en un increment de la desigualtat social i econòmica de les persones que hi viuen, que pateixen l'empitjorament del seu entorn, la contaminació del medi del què depenen i el conseqüent empobriment de la població.

Les comunitats locals que pateixen l'extractivisme sovint es troben forçades a desplaçar-se dels seus territoris, i es veuen privades dels seus mitjans de vida i la seva cultura. En els alguns casos en què participen com a treballadors i treballadores de la indústria extractiva, s'ha detectat que sofreixen condicions laborals precàries i injustes, que inclouen jornades llargues, baixos sous i manca de seguretat laboral.

El desenvolupament ple de l'extractivisme en ocasions es relaciona amb règims polítics coercitius i autoritaris, sovint amb poc control, i sense diàleg o compensació per als afectats, que veuen com els drets dels inversors i empreses passen per damunt dels drets humans de les comunitats. Moltes economies locals es tornen excessivament dependents dels recursos naturals, i queden en una situació de vulnerabilitat quan els preus d'aquests fluctuen. Aquest fet també fomenta la corrupció entre els diferents

5. Extractivisme global

actors socials, professionals, financers i polítics amb el fi de fer-se amb els territoris objecte dels interessos extractius.

Resistència comunitària

Moltes comunitats humanes són afectades per l'extractivisme global i n'hi ha que emergeixen per fer-li front i evitar les conseqüències negatives que acaben afectant la població. Algunes d'aquestes accions són peces clau per garantir la vida i els ecosistemes dels indrets que es pretenen destruir.

Aquestes lluites socials no només volen oposar-se als projectes de creixement econòmic basat en l'explotació de recursos naturals, sinó que també qüestionen el model de desenvolupament actual. Entre les seves peticions hi ha la demanda de lleis que regulin la protecció de la natura i del territori, les llibertats ciutadanes, el control de la corrupció i que assegurin el cessament de la violència contra les comunitats i especialment contra les dones. També hi trobem la demanda de promoció de la diversificació econòmica de les regions dependents dels recursos naturals per reduir la seva vulnerabilitat a les fluctuacions del mercat.

Proposen, també, activitats alternatives per a l'economia local i en defensa dels drets humans i de la natura, i la necessitat de construir propostes que recuperin valors tradicionals que permetin l'emergència de formes de vida sostenibles que posin en el centre de les discussions les persones i els seus interessos i benestar.

En alguns països es produeix una criminalització d'aquestes protestes, i s'arriba a considerar terroristes o opositors dels interessos nacionals a persones i comunitats que s'oposen als projectes.

EJAtlas – Atles de Justícia Ambiental Global - (<https://ejatlas.org/>)

L'Atles de Justícia Ambiental Global (EJAtlas) és una plataforma interactiva i col·laborativa en línia, on s'hi documenten i cataloguen els conflictes socials que provoquen projectes extractius i industrials arreu del món. L'EJAtlas compta amb centenars de col·laboradors a tot el món, investigadors, estudiants, activistes i periodistes, i està gestionat des de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquí es recopilen històries de comunitats d'arreu del món que lluiten per la justícia ambiental en els seus territoris, amb l'objectiu de fer visibles les seves demandes a través de mobilitzacions en defensa de la responsabilitat corporativa i estatal davant les activitats extractives que tenen forts impactes socioambientals que sovint tenen lloc lluny dels ulls de la ciutadania o consumidors.

I la ciutadania, què pot fer?

Dins dels 17 objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides, aprovats el setembre de 2015, hi ha alguns punts que aposten per la reconversió de les indústries perquè siguin sostenibles, amb processos industrials nets i ambientalment racionals, la gestió sostenible i eficient dels recursos naturals i dels ecosistemes terrestres i marins i la protecció de la biodiversitat.

5. Extractivisme global

En aquest sentit, com a societat civil podem incidir en els problemes causats per l'extractivisme de diverses maneres:

- Donar suport a les iniciatives que exigeixin la creació d'un marc legislatiu que garanteixi el respecte als drets humans i al medi ambient, com a una eina eficaç per corresponsabilitzar les entitats implicades en el model econòmic extractivista per tal de minimitzar els seus riscos i obligar a la reparació dels impactes ambientals produïts i els drets humans vulnerats.
- Estar informat sobre els conflictes socioambientals que tenen lloc arreu del món.
- Conscienciar-se del propi consum, informar-nos sobre la procedència dels productes, afavorir el producte local, de segona mà i potenciar l'intercanvi, la reutilització i la reparació, i practicar formes de compra col·lectiva, per exemple en cooperatives de consum.
- Consumir només el que necessitem realment.
- Educar-nos i educar a les generacions futures, donant el valor real de les coses i invertint més temps en les coses bàsiques de la vida que no requereixen d'un bé material.